

BIMOSEN

- * en fin dagsommerfugle lokalitet
- * lær sommerfuglene at kende og
bliv klogere på deres komplicerede liv
- * hjælp til med at sikre deres fortsatte
tilstedeværelse i Bimosen

Ved Allan Bornø Clausen, Økologisk landmand og amatørlepidopterolog for NatLan.
Redaktion: Naturkonsulent Anna Bodil Hald NatLan www.NatLan.dk
December 2009.

Indholdsfortegnelse

Forord

Indledning

Generelle træk

Bimosen og sommerfuglene

Gennemgang af sommerfuglene

1. Generalisterne

2. Sjældne og i Bimosen stadig eller sandsynligt forekommende arter

3. Sjældne og tidligere forekommende arter i Bimosen. Potentielle genindvandrere?

Fremtid og pleje i Bimosen

Forord

Et nyt forår står snart for døren, og hvad er bedre end at forberede sig til det, så naturoplevelserne vi allerede glæder os til derude, kan blive endnu mere righoldige og meningsfulde.

Dette skrift er tænkt som appetitvækker og hensigten er at koncentrere opmærksomheden på Bimosens dagsommerfugleliv. Ved at lære arterne bedre at kende kan vi øge opmærksomheden på deres liv og måske foretage plejetiltag i mosen, der kan gavne deres trivsel og fortsatte tilstedeværelse i Bimosen.

Det kan stærkt anbefales at bevæbne sig med et kamera under skovturen. Selv et mindre lommekamera, helst dog med lidt zoom, vil sikre billeder til bedre artsbestemmelse, når man kommer hjem. Husk billeder af undersiden af vingerne, hvor nøglen til sikker artsbestemmelse tit er gemt. En god bog til artsbestemmelse eller udnyttelse af nettes mange muligheder kan hjælpe godt hermed. Især Lepidopterologisk forenings hjemmeside under Dagsommerfugle eller hjemmesiden Fugle & Natur kan anbefales; her kan man få hjælp til bestemmelsen.

Hvis man har tålmodighed venter der mange spændende timers oplevelser med de smukke og lunefulde insekter ;-)

Fotos: Allan Bornø Clausen og fra Lepidopterologisk Forening

Bimosen 2009

De 7 delområder i Bimosen. Delområderne 1, 2 og 3 forvaltes sammen i den nordlige fold og de resterende i den sydlige fold. Rød streg angiver foldenes ydergrænse. Luftfoto 2006 fra Miljøportalen.

Indledning

Det er min hensigt at berøre de generelle forhold for de danske sommerfugle for dermed at sætte Bimosens arter i det rette perspektiv. De fleste arter har det nemlig ikke særligt godt i dag.

Vi skal have en gennemgang af de almindeligste og udbredte arter, der også vrirler i Bimosen, og som det er nyttigt at lære at kende. Kender man først de almindelige og oftest allestedsværende arter, som der faktisk ikke er så mange af, vil man være bedre rustet til at gå på opdagelse i Bimosen eller andre steder og lede efter de mere sjældne og specielle arter, som der stadig er en chance for at møde.

Du kan også springe frem til sidste afsnit, hvor jeg vil gennemgå mosens sjældne arter og endelig de formodentlig uddøde arter og knytte kommentar til deres muligheder i Bimosen. Er det muligt at hjælpe de sidste grupper med målrettet pleje?

Generelle træk

En vigtig omstændighed for sommerfuglenes trivsel er deres afhængighed af gode forhold for alle de fire stadier i deres udviklingsforløb. Æg, larve, puppe, imago (voksent kønsmodent insekt). Æggets placering og artsspecifikke foderplanter til larverne er meget vigtigt.

Lysforhold, fugtforhold og læ er meget betydende for om de når frem til forpupning, ligesom mikroklimaet skal være varmt i begge stadier. Fødekilder til de udviklede insekter, især et rigt blomsterflor gennem sæsonen er lige så afgørende for at sikre den nye generation. For alle sommerfuglearter gælder iøvrigt at overvintringen, der kan foregå i alle stadier, men meget artsspecifikt, også skal foregå optimalt, hvis de skal overleve. Det bør nævnes, at en hun af en dagsommerfugl lægger fra 150 til 350 æg alt efter art.

Mosaik miljøer, med mange områder med lave urter og gode læforhold er forbundet med et rigt sommerfugleliv. Her kan larver og imago søge de mikromiljøer og nicher, som er så betydende for artens beståen. Mange arters larver opholder sig ofte på jorden, hvor de solbader og lever af lave urter f.eks. violarter, men har også brug for at søge ly i nærtstående tuer af græs og højere urter.

Af kendte grunde, som jeg vil berøre undervejs, er vilkårene, kort fortalt, blevet betydelig forringede for mange af de ca. 100 arter af dagsommerfugle, som er registreret i Danmark. Nu er snart halvdelen forsvundet og af de resterende ca. 60 arter er yderligere halvdelen blevet fortrængt til små isolerede bestande, mens kun 20-30 arter klarer sig nogenlunde i det stærkt kulturpåvirkede landskab, vi har idag.

Det ville være meget komplekst, hvis vi skulle forestille os teknisk at styre alle de parametre, der skal til for at skaffe de trængte arter optimale forhold igen. Det bedste vi kan gøre er at genoptage de driftsmetoder, som tidligere kendetegnede arternes optimale trivselsmiljøer. Der er ingen tvivl om, at vi må tilbage i kulturhistorien og "låne" det gammeldags landbrugssamfunds extensive kreaturgræsning og høslet. Hvis vi kombinerer nutides viden om arternes biologi med at genoptage tilpasset kreaturgræsning, som det bl.a er sket i Bimosen, er der håb for de mere følsomme arter. Husdyrs færdsel og foragering på skovenge, i moser og på overdrev kan genskabe diversitet i miljøet. Især de lave urter, som mange truede arters larver lever på, begünstiges af de græssende og trampende dyr, som fremmer et kaos i naturen med variation i plantehøjder og skaber nicher for mange arter. Frem for alt kommer der lys til jorden, som muliggør spiring af lave urter. Hermed være også sagt, at det er det rette græsningstryk, styret af os, der skaber de optimale livsvilkår for sommerfuglene. På den ene side kan vedvarende for hård græsning meget hurtigt udrydde arter, især ved at dyrene

enten bortæder larvernes foderplanter og æg eller nedtrammer larver og pupper. For lidt græsning - på den anden side - kvæler de lave arter, som mange sommerfugle er afhængige af, bl.a. viol arter. Det er altså en balancegang i tid og rum.

Et forhold, som det står mere vanskeligt at ændre, er det øgede kvælstofnedfald fra luften, hidført som konsekvens af et enormt og koncentreret husdyrhold, gødskede marker, forbrænding og trafik. Blot ringe mængder forøget kvælstoftilførsel medfører alvorlige ændringer i plantesammensætningerne og især plantemasse og vegetationens højde øges markant. Det bliver ofte fatalt for de følsomme lave urter og deres tilknyttede sommerfuglearter.

Bimosen og sommerfuglene

Lille ildfugls larver på rødknæ i lav vegetation

Gennem de plejetiltag, som blev opstartet i begyndelsen af 90'erne, er det lykkedes at bevare dele af den unikke skoveng med dens flora og fauna. Århundredes græsning med kreaturer og høslet på skovengen havde skabt en tilpasset og meget varieret natur som nær var gået helt tabt. Mange af de idag meget sjældne dagsommerfugle har trivedes her og endda meget længere end i den omgivne danske natur. Bimosen er omgivet af skov, der har optaget det meste af luftens kvælstof inden det har nået Bimosen. Det har beskyttet mosen mod at blive kvalt i biomasse.

Imidlertid har omkring 30 års manglende græsning (fra midt i 60'erne til midt i 90'erne) med tilgroning og tilplantning også sat sit præg på Bimosen og naturligvis forringet dens tilstand. En periode af den længde har fremmet højt voksende urter og buskvækst, der kvæler eller reducerer de lavtvoksne. Mange arter af dagsommerfugle med tilknytning til de lavere urter i Bimosen er uddøde af den grund. Det gælder i nyere tid følgende sommerfugle. I parentes angives larvens foderplante:

Mørk pletvinge (tvebo baldrian)
Terningsommerfugl (kodriver)
Spættet bredpande (jordbær, potentil)
Mark perlemorsommerfugl (viol)
Skov perlemorsommerfugl (viol)
Rødlig perlemorsommerfugl (viol)
Brunlig perlemorsommerfugl (viol)
Isblåfugl (mussevikke, gul fladbælg)

Pga. mosens særlige geologi er mange naturelementer og specielt også lave plantearter heldigvis blevet bevaret, trods den manglende græsning. Med genoptaget græsning kan de nu danne håb om tilbagevenden af tidligere sommerfuglearter, som ikke skal vente på at de lave urter først skal indvandre igen. Desværre er flere af arterne nu uddøde ikke kun i Bimosen men både på regionalt eller på landsplan og vil ikke forventes at kunne genindvandre umiddelbart. Det gælder de to første arter på listen.

Gennemgang af sommerfuglene

Skal vi lære sommerfuglene i Bimosen nærmere at kende har jeg fundet det hensigtsmæssigt at opstille dem i 3 grupper. Interessen er naturligvis vendt mod de særlige arter som Bimosen rummer nu, og som yngler der, men det er nyttigt at kende generalisterne (1), som forekommer alle vegne, så kan man bedre adskille dem fra de sjældne arter (2), som vi skal være særlig opmærksomme på i mosen. Endelig vil jeg gennemgå nogle af de nævnte forsvundne arter (3) og fremhæve de 6 sidst nævnt på ovenstående liste, som måske kan tænkes at have overlevet i mosens omegn og derfor have en chance for at genindvandre, hvis de finder Bimosen egnet. Det vil i praksis sige, hvis den nævnte pleje, køerne og menneskene yder mosen, er i orden.

Vi har så følgende arter i de 3 grupper: I parentes er nævnt larvens foderplante, og gruppering efter foderplante er foretaget for at understrege sammenhængen plante-larve, og dermed vægte planten som forudsætning for sommerfuglen. Med lidt plantekendskab kan man af listen udlede at de almindelige arter lever på høje urter og buske/træer, mens de sjældne /uddøde overvejende er tilknyttet de lavere urter, og dermed afspejler den triste udvikling: Som bilag 1. følger en samtlende liste over alle de nævnte arter hvor deres livscyklus over året fremgår.

- 1) **Generalisterne.** De udgøres af ca 25 stk alm. udbredte arter, som vil forekomme almindeligt og eventuelt ynglende i Bimosen. Ved besøg i mosen den 18. august 2009 sås de 15 af disse. De yngler mange steder da larvernes foderplanter er udbredt almindelige, ofte dyrkede, og de flyver desuden meget omkring.

Kålarter:

- Stor kålsommerfugl (raps, havekål)
- Lille kålsommerfugl (raps, havekål)
- Grønåret kålsommerfugl (gul agersennep, løgkarse mm)
- Aurora (løgkarse, engkarse, judaspenge, mm)

Tørstetræarter:

- Skovblåfugl (tørst, men også div andre urter og buske).
- Citronsommerfugl (tørst)

Brændenælde arterne, yngler alle på stor nælde:

- Admiral
- Nældens takvinge,
- Dagpåfugleøje,
- Nældesommerfugl.
- Det hvide C (også elm og humle)
- Tidselsommerfuglen (agertidsel, bynke, horsetidsel, mm)

Græsarterne:

Stregbredpande (kvik, draphavre , rørhvene, rajgræs mm.)

Stor bredpande (hundegræs, bjergrørhvene, blåtop mm.)

Græsrandøje (rapgræs, hvene, svingel, fløjelsgræs mm.)

Engrandøje (engrapgræs, rødsvingel, blåtop, bjergrørhvene mm.)

Okkergult randøje (rapgræs, hvene men også gulaks og fåresvingel)

Skovrandøje (hundegræs, rørhvene, flitteraks, rørhvene mm)

Rumex(syre)arter:

Lille ildfugl (rødknæ, syre, skræppe)

Kløverarter:

Alm. blåfugl (hvidkløver, kællingetand, harekløver mm)

Busk / trælevende:

Det hvide W (Elm)

Blåhale (eg)

Iris (arter af pil)

Violarter:

Storplettet perlemorsommerfugl (agerstedmoder)

2) Sjældne og i Bimosen stadig el. sandsynligt forekommende arter:

Rumex(syre)arter:

Violetrandet ildfugl (syre)

Dukatsommerfugl (syre)

Violarter:

Kejserkåbe (violarter)

Rosenfamilien:

Engperlemorsommerfugl (mjøduert)

3) Sjældne og tidligere forekommende arter i Bimosen. Potentielle genindvandrere?

Violarter:

Markperlemorsommerfugl (viol, agerstedmoder)

Skovperlemorsommerfugl (viol)

Rødlig perlemorsommerfugl (kratviol, hundeviol)

Brunlig perlemorsommerfugl (div.violarter)

Rosenfamilien:

Spættet bredpande (jordbær, potentil, agermåne)

Kløverarter:

Isblåfugl (mussevikke, gul fladbælg)

1) Generalisterne

Generalisterne kan man træffe næsten alle steder. Almindelige, ofte med flere generationer i løbet af sæsonen. De er som regel stærkt flyvende. De lever af udbredte ofte høje plantearter, som hundegræs, draphavre, rørhvene, stor nælde (brændenælde), agertidsel, skræppe, hvidkløver eller kålarter, men også på buske og træer. Det er plantearter, som er stærkt begunstiget af et land og- skovbrug med rationalitet og anvendelse af kunstgødning samt enorme dyrehold, der påvirker både nær- og fjernområder med kvælstofnedfald eller udsåede

kulturgræsser og kløverarter. Men også ugræssede enge eller brakarealer. De arter, som vi generelt ser overalt i Danmark idag, er næsten alle en afspejling af den ”natur”, der skabes under påvirkning af dette landbrugs- og skovsystem, og kunne man fristes til at sige, utilstrækkelig eller fraværende hensigtsmæssig naturforvaltning.

Har man styr på de ret få generalister kan man også sætte navn på op mod 90 % af de sommerfugle, man normalt vil støde på i sommerhalvåret. Og først hvis man bevæger sig ud i kyst/klit områder, blomsterrige overdrev, højmoser el lign.vil der være behov for en udvidet guide til de specielle arter, som er tæt på tilbage hertil, eller kun forekommer under andre specielle vilkår.

I særlige gunstige trækår vil der være mulighed for at møde nogle af syd- eller østeuropas ”generalister” tilfældige steder. Et par af disse: Admiral og Tidsselfugl hører til denne gruppe, men de optræder årligt her ofte meget almindeligt. Andre optræder kun lejlighedsvist. Det gælder f.eks. Sørgekåbe og flere arter af Høsommerfugl, der kan flyve/trække over store afstande. Jeg vil ikke gennemgå de sidste her men henvise til håndbøger.

Generalisterne vil også yngle i Bimosen når larvernes foderplanter optræder, men deres kraftige flugt vil sikkert have bragt dem til mosen fra andre ynglelokaliteter. I alt 15 af de her nævnte arter blev set ved et enkelt besøg i mosen den 18. august 2009

Stor kålsommerfugl

Lille kålsommerfugl

Grønåret kålsommerfugl

Hunner af de 3 kålsommerfugle arter:

Hannen af de 3 kålfuglearter mangler de sorte prikker midt i forvingefeltet.

De 3 arter kålsommerfugle er allestedsnærværende fra april til oktober. Gennemgående hvide, svagt gullige med sorte mærker, som kun svagt ses i flugten. Stor set kun 2 andre også almindelige arter kan forvirre, og det er begge hunner af 2 ellers let genkendelige arter, nemlig den citrongule citronsommerfugl, hvis hun er bleggul nærmest hvidlig. Dertil kommer den kønne aurora, hvor hannen er let genkendelig med sine orange forvingespidses. Her er hunnen også overvejende hvid og meget lig de almindelige kålsommerfugle. Bemærk auroras grønmeleerede underside. Aurora er kun aktiv i april – maj – juni og især tilknyttet løgkarse.

Citronsommerfugl

Hun og han

Aurora

Aurora han

Aurora hun

Skovblåfuglen, der kan optræde i 2 generationer (april-maj og juli-august), har formået at ændre fødevalg for larven og har dermed ”genvundet” udbredelse gennem de sidste to årtier. Lever forsat på tørstetræ, men nu også på adskillige andre buskarter og højere urter. Karakteristisk ved sine lyse nærmest hvidlige undervinger.

Skovblåfugl han

hun

underside

Brændenældarterne hører alle til takvingefamilien: Admiral, Nældens takvinge, Dagpåfugleøje, Nældesommerfugl og Det hvide C, der alle lever på stor nælde, samt Tidselommerfuglen, der kan leve på en vifte af planter, og er verdens mest udbredte sommerfugl.

Admiral

Nældens takvinge

Dagpåfugleøje

*Nældesommerfugl.
To generationer*

Det hvide C

Tidsel sommerfugl

Billederne af de 6 takvinger viser tydelig deres karakteristiske individuelle særpræg, som ikke kræver videre kommentarer.

Græsarterne, hvis larver alle lever på græsser: Stregbredpande, Stor bredpande, Skovrandøje, Engrandøje, Græsråndøje, Okkergul randøje.

Stor bredpande

Stregbredpande

De to bredpander er små, brunorange og hurtige i flugten, men nemme at bestemme når de blomstersøgende suger nektar, hvad de meget ofte gør.

De 4 nævnte almindelige randøjer er Græsrandoje (brunlig), Engrandøje (sortbrun), Okkergul randøje, alle meget karakteristiske ved deres farve og øjepletter på over- og undervinger. Den sidste, Skovrandøje, der er typisk spraglet brungul, er karakteristisk ved at opholde sig i skovens solstriper mellem højere træer og buske.

Græsrandoje

Engrandøje

Okkergul randøje

Skovrandøje

De 6 sidste almindelige arter, jeg har valgt at tage med, er vidt forskellige, men karakteristiske, en enkelt vil kunne forveksles med en nærtstående sjældne, i Bimosen muligvis stadig ynglende art, nemlig isblåfugl.

Lille ildfugl

underside

han

Almindelig blåfugl

hun

Lille ildfugl er ganske lille, rødorange med sorte prikker, hurtig og fremme fra april til oktober i 3-4 generationer. Den kan overfladisk forveksles med hun af dukatsommerfugl el. Violetrandet ildfugl. Larven foretrækker rødknæ på tør bund.

Alm. blåfugl er lidt drilsk, da hannen er smukt blå, mens hunnerne er varierende brunlige/blå med røde pletter i vingekanten. Hannen vil nemt kunne forveksles i juni/juli med isblåfuglen (se nærmere under sjældne). Almindelig blåfugl lever som larve på kløverarter, især hvidkløver og kan i flere generationer over sommeren flytte sig fra grusgravenes hyppige forekomster af pionerkløverarter til landmændenes kulturkløver-græsmarker og således også omstrefjende opsøge Bimosens blomsterflor og lejlighedsvist formodentlig yngle her i de tørre partier. Høslet vil sikkert gavne kløverarterne: hvidkløver, harekløver mm. og hermed Alm. blåfugl.

Sortpletet perlemorsommerfugl

Den Sortplettede perlemorsommerfugl er den eneste i landet blandt perlemorsommerfuglene, der har formået at fastholde en udbredt forekomst. Den er kraftigflyvende og kommer en del omkring og når således også ind i Bimosen. Den følger formodentlig mønstret hos Alm. blåfugl, idet den kan overleve i grusgrave og på ruderat og stubmarker og lignende områder, hvor foderplanten agerstedmorsblomst dukker op. Dens visit i Bimosen skyldes blomsterfloret, og ikke at den yngler.

Blåhale (tilknyttet eg) og Det hvide W (elm) lever i trætoppene og lader sig meget sjældent se. De er udbredt almindelige og sandsynligvis med bofæste i mosens ege og eventuelle elmetræer. Undertiden ses de i blomstertop af tidsler eller hjortetrøst. Karakteristiske undersider som vist.

Blåhale

Det hvide W

Iris

Iris er det på sin plads at nævne selv om den sjældent ses. En stor trælevende skønhed, der er ret udbredt og tilknyttet arter af pil. Den ses sjældent ved jorden, men er nok mere almindelig end antaget, holder mest til i kronetaget, og tilknyttet lokaliteter som Bimosen. De 3 sidste arter er aktive i midsommeren.

2) Sjældne og i Bimosen stadig eller sandsynligt forekommende arter

Bimosens interessante og sjældne arter findes nu kun i små lommer i det danske landskab, hvor der er efterladt spor af en mindre påvirket eller egentlig plejet natur. Det skaber særlige problemer for opretholdelse af bestandene, da indavl truer og til sidst egentlig uddøen. Ofte efter et meget tørt eller vådt år. Et landskab med en mosaik af levesteder for de enkelte arter, er som omtalt det optimale, for herved kan udveksling af gener sikres og ligeledes genindvandring, når lokale bestande midlertidigt uddør pga. almindelige klimaudsving eller kraftige parasittryk. Her vil jeg gennemgå de relativt få arter, der er tale om med kommentarer til deres trivsel og chancer i fremtiden. De sidste 3 tilstedeværende og i mosen ynglende arterer dog alle relateret til relativt højt voksende plantearter, der dog tåler højslæt. Det

afspejler således, at engen har været tilgroet tidligere med skade for arter, der kræver lavtvoksende urter.

Kejserkåben, hvis foderplante for larverne ganske vist er de lavtvoksende violarter, kommer tilflyvende fra klækkestederne, der er i de tilstødende skovbryn, hvor violerne og larverne trives i halvskygge. Bimosens blomsterflor er målet for den imponerende sommerfugls fødesøgning. Flyvetiden er lang, fra sidst i juni til midt i september. I dag, hvor de 2 andre store perlemorsommerfuglearter, sandsynligvis er uddøde i området, kan den ikke forveksles med andre.

hun

Kejserkåbe

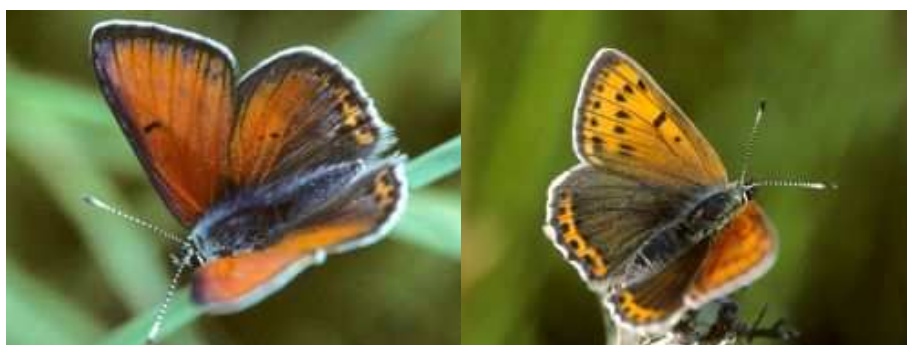
han

Engperlemorsommerfuglen er karakteristisk orange sortspættet, men det er aftegningerne på undervingerne, som er artskaraktistiske. Tilhører også familien af perlemorsommerfugle efter bagvingeundersidens karakteristiske perlemormønster.

Engperlemorsommerfugl

Mjødurten har været redningen for denne lille perlemorsommerfugl. Og det skyldes, at den kraftigvoksne plante klarer sig i konkurrencen med andre højt voksende urter. Mjødurt klarer fint høslæt, da den både har blade i roset og på de blomstrende stængler. Når sommerfuglen er forsvundet fra mange af sine tidligere forekomster skyldes det, at den kræver en vis kulturpåvirkning i form af slet eller græsning. Bimosens særlige geologi og kalkpåvirkning kan have været udslagsgivende for dens overlevelse netop her. Flyvetid i juni og juli.

han

violetrandet ildfugl

hun (tidlig)

Violetrandet ildfugl er en yderst nydelig sommerfugl aktiv i juni og lidt ind i juli, hvor hannen er karakteristisk ved det violette skin over de orangeskinnende vinger. Men bemærk hunnens mere spraglede udseende som ikke må forveksles med lille ildfugl.

Violetrandet ildfugl vil kun sjældent optræde sammen med den efterfølgende art, som nærmest flyver i tidsmæssig forlængelse af Violetrandet ildfugl. Begge arters larve lever på syre, men også rødknæ eller måske skræppearter. Det er uvist om Violetrandet ildfugl stadig forekommer i Bimosen. Men overlevelse frem til nutid skyldes formodentlig at dens foretrukne foderplante almindelig syre er relativ høj og har klaret de mange års manglende græsning. Mosens variation af våde og tørre partier er med til at sikre plantens og dermed sommerfuglens trivsel også i kritisk tørre år. Arten kræver moderat græsning da æggene lægges højt i planterne og klækkes ca 10 dage efter. Den lille larve spiser ikke meget første sommer men sætter sig til overvintring nede i vegetationen til foråret hvor den lever videre på den lave roset. Derfor gerne lejlighedsvist ugræssede parceller eller vekseldrift. Flere skovenge med vekslende græsning eller høslæt vil være optimalt.

Dukatsommerfugl

han

underside

hun

Det samme er gældende for dukatsommerfuglen, som er lidt mere udbredt og stadig er almindelig i Bimosen fra sidst i juni og til ind i september. De to arters hunner kan overfladisk minde om hinanden, men her får man som nævnt hjælp af deres forskellige flyvetid, som kun sjældent vil overlappe hinanden. Men pas på forveksling med Lille ildfugl. De fordrer begge meget moderat græsningstryk da æggene lægges højt i syren og ikke må græsses.

Dukatsommerfuglen overvintrer som lille larve men bliver inde i ægget til om foråret hvor den begynder de nye syrerosettere den. Bestandene af begge arter vil kunne gavnnes, hvis de stærkt udbredte, plantearter, som rørhvene (engrørhvene i område nr. 3 og bjergrørhvene i område nr. 5), blåtop (i område nr. 7) og lysesiv (i område nr. 3 og nr. 6) mm. slås tidligt. Slettet bør først fjernes efter tørring på områder, hvor syren også vokser, så larverne kan bevæge sig tilbage til rosetten. Henholdsvis kan delområder med syre frahegnes årvist, men syre er god til at skyde blomsterstand også sent på sæsonen, hvor hunnerne igen søger egnede relativt høje æglægningsplanter. Når kreaturerne sidst på sæsonen kan færdes i hele mosen, kan deres færden være med til at sprede frø af syren, larvernes foderplanter, til de nyfældede arealer (delområde 3) og dermed styrke bestandene.

For de 4 interessante sjældne og tilbagværende arter i mosen gælder plejemæssigt at de alle på nær Kejserkåben er knyttet til potentielt relativt højtvoxsne planter (hvis der ikke er høslæt) og dermed bedre har været i stand til at klare mosens tilgroningsperiode frem til idag. En behersket græsning af foderplanterne er således en forudsætning for disse arters fortsatte trivsel i mosen. Partiel frahegning kan tilrådes, hvis andre hensyn nødvendiggør hård græsning/høslæt i delområder (f.eks. delområde 3).

Kejserkåben er overvejende en skovsommerfugl med behov for blomster og solrige lysninger. Men violerne til larverne vokser ikke i selve mosen, men i skovbrynene omkring i halvskygge. Som kraftigflyvende kan den søge violbestande i større afstand fra mosen, men især delområde 2 med lysåben egeskov vokser en del af mosens violer (skov- og kratviol) og dermed formodet kejserkåbelarver. Mosaik i skovbrynene, hvor vindfælder for lov at ligge, henholdsvis måske udtyndes hvor hæg eller pil lukker sammen, kan give gode overgange for violerne og skabe variation i dyrernes tråd i de ofte bløde skovbryn.

3. Sjældne og tidligere forekomne arter i Bimosen. Potentielle genindvandre ?

Det store spørgsmål er om det vil være muligt igen at skabe betingelser for Bimosens tidligere arter.

De 4 violarter er ekstremt følsomme for den overgroning, som manglende græsning i en lang periode skabte. Forøget kvælstofnedfald i samme periode har skubbet på denne udvikling, og det er meget tvivlsomt om den nuværende græsning/pleje er tilstrækkelig til at genetablere violbestandene på kort sigt. Yderligere er "skaden" udbredt, så Sjælland næppe har indlandsbestande tilbage af Mark perlemorsommerfugl og Skov perlemorsommerfugl.

*Mark perlemorsommerfugl
Ingen røde pletter på undersiden*

*Skov perlemorsommerfugl. Begge arter ses i parring
Røde pletter på undersiden over perlemorbåndet*

De to arter kræver flere og større lysninger, hvor der skal være tørre overdrevsprægede partier med lave urter og violarter. Det er områder som område nr. 4 og nr. 1, hvor der vokser håret viol. Hundevioler vokser i område nr. 6. Bimosens relative tilgroning og skovens generelle tillukning har gjort det vanskeligt for artene at overleve og udveksle med andre områder. De to arter kræver mere lys til larvene på violbestandene end kejserkåben. En hjælp til sommerfuglene i skoven kan være fældning langs skovvejene, så de får mere sol og karakter af voksested for violer og ynglepladser for sommerfugle og tjener som spredningskorridorer. Det kunne genskabe betingelser for disse to men også de følgende 2 arter.

Røddlig perlemorsommerfugl underside

Brunlig perlemorsommerfugl underside

Rødlig perlemorsommerfugl og Brunlig perlemorsommerfugl er to meget ens arter, hvor undersidernes aftegninger og farver er afgørende. De flyver ofte sammen, men Rødlig er tidligt fremme i maj og lidt ind i juni, hvor brunlig først starter sidst i maj men også flyver i en anden generation omkring 1. august. Begge arter har fløjet ind til ca. årtusindeskiftet i Bimosen, så der kan være håb om deres tilbagevenden. Begge er tilknyttet violarterne, hvor rødlig er lidt til dem, der vokser i de solbeskinnede skovbryn mens brunlig bedre trives i selve mosens både våde og tørre partier f.eks. eng, hunde- eller håret viol. Mange blomsterrige smålysninger eller solrige skovveje vil være gavnlige for arterne, der ellers trues af indavl. Violerne er der og de må gavnnes ved fortsat græsning i mosen.

Spættet bredpande

underside

De 2 sidste arter, Spættet bredpande og Isblåfugl, lægger sig meget op af Rødlig og Brunlig perlemorsommerfugl, hvad angår behovet for talrige blomsterrige smålysninger med flere småbestande, hvor foderplanterne vokser. Både skovjordbær, potentillarter og agermåne, som også kan benyttes, er udbredte i mosen, så der er chancer for Spættet bredpande. Den er meget lille og svirrende i flugten, minder mest om en flue, og overses derfor nemt. Fremme i maj-juni.

Isblåfugl han

hun

underside

Underside alm.blåfugl

Isblåfuglen flyver i juni-juli og er stor i forhold til Alm. blåfugl. Hannen smuk skinnede isblå, hunnen brun og uskyldig i flugten. Men bemærk undersidedeforskellen, hvor Alm. blåfugl har en tydelig hvid kile som et sikkert kendetegn. Mosens mussevikke og gul fladbælg, som er udbredte, er artens foderplanter. Æggene lægges ret højt i blomster og på blade, hvorfor de er sårbare for borttædning ved for højt græsningstryk især i tørre somre i juli måned. I lighed med flere af de andre arter overvintrer den lille larve i vegetationen og gnaver først videre af de friske skud næste forår. Partiel kulturpåvirkning : græsning, frahegning, eller høslet med vejring før fjernelse kan bruges. Isblåfuglen har fløjet i Bimosen til ca. år 2000 og kan måske være i omgivende enge eller skovegne, men der skal skabes flere småbestande i omegnen ved at lysne til foderplanter, hvis denne juvel skal trives.

Fremtid og Pleje i Bimosen

De botaniske undersøgelser, der er foretaget i Bimosen i sommeren 2009, viser, at der er et stort potentiale for mange også sjældne dagsommerfuglearter. Både hvad angår arter og blomsterflor. Den påpegede moderate og fortsatte græsning er en forudsætning for at vedligeholde denne tilstand. Det er dog vigtigt at der ikke undergræsses i restaureringsfasen.

Ved besøg i mosen i midten af august fremstod kun den vestlige del moderat græsset (dvs. tilpas efter tidspunkt på sæsonen), mens især delområderne 3 og 7, undtagen mindre partier, virkede meget uberørte og fremstod nærmest ugræssede. At få disse områder rigtig græsset bliver den første udfordring. Under vejs kan det anbefales at skele til de råd, som er givet under de enkelte arter velvidende at arbejdet er meget komplekst.

Der er ingen tvivl om, at kreaturerne foretrækker de græsgange, som er blevet holdt nede af dem selv fra tidlig forår. Her vil konstant nyvækst give et eftertragtet foder, som de forfølger, og udvokset meget træstofrigt afblomstret græs og høje urter vrages i andre dele af folden. Det må anbefales at forsøge at starte dyrene i delområde nr. 3 og nr. 7 fra sæsonstart, hvor de får mulighed for at følge planterne fra nyvæksten i foråret. Problemet kan blive samtidig at sørge for den moderate græsning i syd-vestdelen. Et større antal kreaturer kan være løsningen. Eller som alternativ supplement islænderheste, hvor et mindre antal dyr må blive i en større nordlig fold gennem sæsonen for at bringe vegetationen ned varigt. Vintergræsning kunne komme på tale eventuelt med omtalte islænderheste, der er meget nøjsomme og kan gå ude året rundt. Tilskudsfodring skal undgås og kun bruges ved kontakt.

I fortiden benyttede man ofte skovfoldene til høslet, der kunne være et alternativt bud. Det er et større arbejde og ville fordrer et interesseret høsletslaug, hvor hestegræsning er nemmere men kræver opsyn også i vinteren. Rent sommerfuglemæssigt er der ikke så meget at tabe herved og de gode urter (i kategori 4-7) vil kunne overleve. Efter nogle år kan der indledes en storfoldsgræsning, hvor dyrene sidst på sæsonen går overalt (aug- nov) og dermed bidrager til at sprede frø.

Jeg vil vurdere, at mosen plus omgivelser vil have mulighed for at bevare de nuværende sjældne arter ved den igangværende græsning dog med fare for indavlsproblemer, men skal der tiltrækkes tidligere arter igen (hvis de forekommer) må der udvides i græsningen og forbedres som foreslået ovenfor. En stor gevinst kunne opnås, hvis skovbruget kunne samarbejde omkring at skabe flere korridorer til andre eksisterende eller nyudlagte lysninger. Det kan bl.a. foregå omkring eksisterende veje, hvor der fældes og rabatterne gøres bredere på nord- og østsiden (5-20 m), så der kommer sol og lys til urterne, der ofte er der endnu, men har manglet lys til spiring og blomstring. Sådanne genskabte miljøer vil virke som en magnet på alle arter af sommerfugle. Problemet kan herefter blive, hvor de skal komme fra, men et sted skal jo være det første!

Alle billeder er hentet fra Lepidopterologisk forenings hjemmeside om Dagsommerfugle eller taget af forfatteren selv.

Bilag 1.

Tabellen viser sommerfuglenes optræden som henholdsvis æg (Æ), larver (L), pupper (P) eller sommerfugl (S). Små bogstaver anytder begrænset optræden. Årvisse afvigelser er almindelige i varme eller kolde somre. Kun de i artiklen nævnte arter er medtaget.

	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Overvintrer som
St.kålsommerfugl	P	P S	SÆL	L P S	S Æ	L P s	Psæl	P
Ll. kålsommerfugl	PSÆ	SÆL	LPS	SÆLP	SÆL	PS	SÆLP	P
Grønåret kålsmf.	PSÆ	SÆL	LPSÆ	LPSÆ	SÆLP	SÆLP	P	P
Aurora	SÆ	SÆL	sÆLP	P	P	P	P	P
Citronsommerfugl	S	SÆ	SÆL	LPS	S	S	S	S
Skovblåfugl	S	S	ÆL	LPS	SÆL	P	P	P
Admiral	-	indtræk	sÆL	PS	SÆI	PS	S	Trækker syd
Nældens takvinge	S Æ	SÆLp	P S Æ	LPSÆ	SÆLP	S	S	S
Dagpåfugleøje	S	S	SÆL	LPS	S	S	S	S
Nældesommerfugl	P S	S Æ	sÆLP	P S	SÆL	L	P	P
Det hvide C	S	SÆL	LP	P S	SÆL	LPS	S	S
Tidselsommerfugl	-	indtræk	SÆL	LPSÆ	SÆLp	Sælp	s	Trækker syd
Stregbredpande	Æ	L	LP	PS	SÆ	Æ	Æ	Æ
Stor bredpande	L	LP	S	SÆ	SÆL	L	L	L
Græsrandøje	L	L	LPs	S	SÆ	s ÆL	L	L
Engrandøje	L	L	LP	S	SÆ	ÆL	L	Æ
Okkergul randøje	L	LPS	SÆ	LPS	SÆ	sÆL	L	L
Skovrandøje	PLS	SÆL	LP	SÆLP	SÆLP	SÆLp	sÆL	PL
Lille ildfugl	LPS	SÆL	LP	SÆLP	SÆLP	SÆLP	SÆL	L
Alm. blåfugl	L	LPs	SÆ	ÆLPS	SÆL	ÆLps	sæL	L
Det hvide W	ÆL	L	PS	S	SÆ	Æ	Æ	Æ
Blåhale	ÆL	L	P	S	SÆ	Æ	Æ	Æ
Iris	L	L	LP	PSÆ	sÆL	L	L	L
Storpletet perlemorsommerfugl	LPS	SÆ	LPS	ÆLPS	SÆLP	SÆLP	SÆL	L
Violetrandet ildfugl	L	LP	PS	SÆ	L	L	L	L
Dukatsommerfugl	ÆL	L	LP	S	SÆ	SÆ	Æ	Æ
Engperlemorsomfl.	ÆL	L	LPS	SÆ	Æ	Æ	Æ	Æ
Kejserkåbe	L	L	LPs	S	SÆ	sÆ L	L	L
Markperlemorsfl.	L	L	LPS	S	SÆ	ÆL	L	L
Skovperlemorsomf	ÆL	L	LP	S	SÆ	Æ	Æ	Æ
Rødlig perlemorsf.	LP	PSÆ	SÆ	L	L	L	L	L
Brunlig perlemorsf	L	LPS	SÆ	LPS	SÆ	L	L	L
Spættet bredpande	P	S	SÆ	sÆL	LP	P	P	P
Isblåfugl	L	LP	PS	SÆ	L	L	L	L

Allan Bornø Clausen
Økologisk landmand
og amatørlepidopterolog

